

УДК 159

*Черкашин А.І., Скіндер К.А.
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

Загальна постановка проблеми: Становленні ціннісних орієнтацій та життєвих виборів особистості студента - одна із пріоритетних проблем у сучасних наукових пошуках, особливо в умовах тих кардинальних змін і численних криз, які переживає українська спільнота. Адже сьогодення ставить кожен молоду людину перед необхідністю самостійності та креативності, самоосвіти та самовиховання, постійного вибору серед безлічі гіпотетичних варіантів життєдіяльності. При цьому певні загрози несе помітне духовне збудження нашого суспільства, послаблення не тільки й не стільки фізичного, скільки психологічного, морального здоров'я нації, що відбивається й на особливостях професійної соціалізації молоді.

Професіоналізація — це цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, який починається з моменту вибору професії, триває протягом усього професійного життя людини і завершується при припиненні такої діяльності. Не дивлячись на очевидний взаємозв'язок і взаємовплив особистості і діяльності фахівця, в психологічній науці ці поняття відносно самостійні. Це пов'язано в першу чергу з тим,

що особистість виявляється у всьому різноманітті форм життєдіяльності, а не тільки в професійній праці

Особистісне самовизначення формується раніше професійного, і на його основі складаються вимоги до професії. Подальше професійне самовизначення людини уточнюється залежно від індивідуально-психологічних, зокрема природних, здібностей і від віку. Професійне самовизначення, що зміцнилося, починає впливати на особистісне. Критерії професіоналізму впливають на критерії оцінки особистості. Тут може відбуватися переоцінка відношення людини до себе як особи. У міру досягнення високих рівнів професійної діяльності і успіхів в ній у людини виникає загальна мотивація, актуалізуються індивідуальні здібності, зростає рівень домагань. Професія починає впливати на всі сфери психіки і особистості в цілому. Професійна діяльність залежно від того, як вона протікає, має безпосередній вплив на окремі риси особистості. У міру диференціації професійних мотивів і орієнтації розвиваються ті або інші особистісні якості [1].

Внутрішнім засобом і основною умовою професійного успіху і майстерності є повне заглиблення у те, що ти робиш тут і зараз. У психології відома кореляція творчого стану з особливим видом уваги — «похідним первинним» (Е.Тітченер), або «після первинним» (Н.Ф.Добринін). На практиці це ясно бачив К.С. Станіславській, який писав: «Перше зерно, загальне всім, хто хоче почати шлях творчості, над розвитком якого треба працювати всім, — зосередженість. Якщо людина не уміє збирати думку, відчуття, слово пильне, не уміє всі сили свого організму примусити діяти в одну сторону, в одному напрямі, він схожий на нестерпну миготливу лампу, нестерпну для зору. Людина, що не володіє цією силою пильної уваги, вічно роздвоюється в своїх задачах, — тільки ремісник».

Цю умову творчості К.С.Станіславській поклав в основу своєї системи: «Ми знайшли два загальні для всіх ступені творчості: зосередженість і пильність уваги... Моя система вчить щохвилинній творчості, в яку входять через зосередженість, через сконцентровану цільну увагу. Центр людської творчості — увага. На нього і треба ставити упор, його треба розвивати і контролювати» [2].

Аналіз досліджень і публікацій: Вивченням проблеми професіоналізації займалися багато видатних науковців, зокрема: Е.А. Клімов, К.А. Абульханова-Славська, К.Г. Юнг, Т.В. Кудрявцев, Ш.Бюллер, В.І.Слободчикова, Л.І.Крупіна, Л.В.Темнова, О.І.Туриніна, Н.Ф.Шевченко, Л.І.Шумська, М.Ю.Варбан, Дж. Сьюпер, Л.С. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, Л. С. Виготський, Ж.П. Вірна.

Мета статті: полягає у розкритті основних психологічних особливостей студентів у обраній професії.

Останній період пізньої юності, або початок зрілості, вважається сенситивним, тобто найсприятливішим для завершення формування як психофізичних, так і особистісних якостей.

Згідно з дослідженнями лабораторії Б.Г. Ананьєва (60— 70-ті роки) у різні періоди зрілості (18—36 років) визначено, що зрілий вік містить серії періодів, у яких розвиток відбувається за рахунок перебування структурних компонентів, що однаковою мірою стосується як окремих психічних, так і між-функціональних зв'язків. Дослідники визначили так званий функціональний рівень досліджуваних, тобто комплекс їхнього інтелектуального розвитку, сенсорних процесів, сприймання, загальної реактивності та нейродинаміки.

Протягом усього періоду зрілості найменші зміни відбуваються в образній пам'яті, яка зберігає усталений рівень розвитку. З віком підсилюється роль практичного мислення. У періоди ранньої зрілості практичне мислення більше пов'язане з логічним, а в середньому періоді — з образним. Це свідчить про те, що розвиток мислення дорослих проходить не лише на рівні логічних структур. Відбуваються також поступові зміни у співвідношенні згаданих компонентів, зв'язок між ними підсилюється за рахунок набуття знань і життєвого досвіду.

Період навчання у вищих навчальних закладах — це важливий період соціалізації людини. Соціалізація — це процес формування особистості в певних соціальних умовах, процес засвоєння соціального досвіду, у ході якого людина перетворює його у власні цінності, вибірково вводить у свою систему поведінки ті норми та шаблони, які прийняті в певній групі та суспільстві.

У студентському віці діють всі механізми соціалізації: засвоєння соціальної ролі студента, підготовка до оволодіння соціальною роллю (спеціаліста-професіонала), механізми наслідування та механізми соціального впливу з боку викладачів та студентської групи. Явища конформізму також можуть спостерігатися в студентському середовищі. Для студента психолога виділяють три здібності, які необхідно розвивати до рівня спеціальних: комунікативні, емпатійні та організаторські. Проте, для того, щоб це здійснити необхідно, щоб особистість могла чітко усвідомлювати на якому етапі розвитку знаходяться ці здібності а також, що є причиною успішності або неуспішності даного процесу. Тобто, людина повинна рефлексувати [3].

Чим краще людина зможе зрозуміти свій внутрішній світ, тим краще їй вдасться пізнати інших, що є запорукою розвитку особистості психолога.

Доцільним, є психологічне тлумачення рефлексії у чотирьох значеннях: а) вихідному, що засвідчує звернення, перегляд чи повернення до предмета; б) як синоніма інтроспекції; в) як міркування про предмет, це значення має також відтінок медитації над власним досвідом чи випадком, їх значеннями; г) як моменту факторного аналізу як зміни символів у кореляційній матриці [4].

Робота психолога потрібна у багатьох сферах, що зумовлено стрімким розвитком сучасного суспільства. Психолог повинен надавати кваліфікаційну допомогу усім, хто її потребує. Наприклад, у сфері освіти — учням, їх батькам, учителям; у сфері зайнятості – тим хто обирає, шукає або змінює місце роботи; в соціальній сфері – інвалідам, непрацездатним та іншим незахищеним верствам населення. Психолог повинен уміти розвивати як індивідуальність, так і формувати готовність будь - якої людини до життя в суспільстві [5].

Отже, у своїй практиці психолог зустрічається з людьми різної вікової категорії, кожен з яких має свої специфічні та унікальні особливості, уявлення про себе, про оточуючих людей. Для того, щоб допомогти людині, психолог повинен поспілкуватися з нею, визначити її певні індивідуальні особливості та знайти потрібний підхід. Тому психолог повинен володіти комунікативними здібностями, які займають провідне місце в його професійній діяльності. Комунікативні здібності являють собою складну структуру, що складається з перцептивних процесів, які характеризуються високим рівнем спостережливості [6].

Проведений нами аналіз досліджень стосовно становлення соціально-професійного типу особистості. В свою чергу, предмет дослідження це - особливості професіоналізації студентів психологів.

Дослідження проводилось у місті Харкові. В дослідженні приймали участь 30 студентів НТУ «ХПІ».

Отже, згідно мети нашого дослідження нами були використані наступні групи методик, як опитувальник "Рівень суб'єктивного контролю" (РСК), тест Дж.Голланда (Дж.Холланда) на визначення професійної спрямованості особистості, тест Куна - Макпартленда в модифікації Т.В. Румянцевой та методика діагностики самооцінки.

Мета нашого дослідження полягає у розкритті основних психологічних особливостей студентів у обраній професії.

В свою чергу, завданням дослідження є:

- визначити рівень самооцінки студентів;

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

- визначити характеристики ідентичності особистості;
- визначення професійної спрямованості студентів.

Опитувальник "Рівень суб'єктивного контролю" (РСК): Показники опитувальника РСК організовані відповідно до принципу ієрархічної структури системи регуляції діяльності таким чином, що включають в себе узагальнений показник індивідуального РСК, інваріантний до частих ситуацій діяльності, два показники середнього рівня спільності, диференційовані за емоційного знаку цих ситуацій, і ряд ситуаційно-специфічних показників.

Таблиця 1 – Рівень суб'єктивного контролю

Шкала	Психологи	Економісти	$U_{EMП}$
Загальної інтернальності (Io)	5	7	98
Області досягнень (Id)	7	10	69,5 0,05
Області невдач (In)	8	6	79,5
Сімейні відносини (Ic)	6	6	94
Виробничі відносини (Ip)	6	7	102,5
Міжособистісні відносини (Im)	7	6	91
Здоров'я до хвороби (Iz)	7	7	91,5

Дані за цим тестом свідчать про майже схожі показники, у дух груп студентів, які приймали участь у дослідженні. Студенти четвертого курсу, молоді, амбіційні люди, які починають свій шлях по життю, зі своїми мріями та сподіваннями. Студенти психологи і економісти схожі за шкалами які виносяться в цій методиці, що не зважаючи на різні напрямки наук, але одному віці і одному курсі мають однакові показники, це свідчить про те що вони майже однаково поведуть себе у життєвих ситуаціях в областях невдач, сім'ї, здоров'я та виробничих і міжосьових відносин, але області досягнень економісти показали високий, цей показник свідчить про високий рівень суб'єктивного контролю над емоційно-позитивними подіями і ситуаціями. Студенти вважають, що всього хорошого, що було і є в їх житті, вони домоглися самі і що вони здатні з успіхом переслідувати свої цілі і в майбутньому (табл. 1).

Тест Дж.Голланда (Дж.Холланда) на визначення професійної спрямованості особистості:

Таблиця 2 - Професійна спрямованості особистості

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Шкала	Психологи	Економісти	$U_{EMП}$
Реалістичному типу	5	4	89
Раціональний тип	5	4	82
Соціальний тип	10	8	60 0,05
Конвенціональний тип	5	6	83
Заповзятливий тип	6	6	104,5
Артистичний тип	11	9	67

У цьому тесті психологи та економісти майже однаково відповіли на питання, але у психологів більші результати, тому це може свідчити про гуманітарну направленість освіти, те що психологи краще розуміють себе та соціум якому знаходяться, які дозволяють їм встановити тісний контакт з навколишнім соціальним середовищем, але у економістів чітко структурована діяльність. З навколишнього середовища вони частіше вибирають цілі завдання і цінності, що виникають з звичаїв і обумовлені станом суспільства. Їм характерні серйозність, наполегливість, консерватизм, старанність (табл. 2).

Тест Куна - Макпартленда в модифікації Т.В. Румянцевої, цей тест використовується для вивчення змістовних характеристик ідентичності особистості. Питання «Хто Я?» Безпосередньо пов'язаний з характеристиками власного сприйняття людиною самого себе, тобто з його образом «Я» або Я-концепцією.

Таблиця 3 - Сприйняття людиною самого себе («Хто Я?»)

Шкала	Психологи	Економісти	$U_{EMП}$
I.«Соціальне Я»	2	0,8	26 Зона значимості
II.«Комунікативна Я»	0,3	0,5	101,5
III.«Матеріальне Я»	0,2	0,1	105
IV.«Фізичне Я»	0,7	0,4	84
V.«Діяльне Я»	0,4	0,2	90
VI.«Перспективне Я»	1	0,9	106,5

VII.«Рефлексивне Я»	1	0,5	70,5 Зона невизначеності
---------------------	---	-----	-----------------------------

Дані за цією таблицею свідчать про те, що студенти психологи показали, що вони більш схильні к розумінні себе, направленості к матеріальному, фізичному, діяльному і перспективному «Я», а схожим між ними стали соціальне та рефлексивне «Я», рефлексивне «Я» свідчить про свідомість людини. Здатності до рефлексії свідчить про високий рівень самосвідомості, готовність не тільки до пізнання самого себе, рефлексивність є здатністю відображати не лише свій образ «Я», а й усвідомлювати сутність своєї взаємодії з іншими людьми, рефлексія виступає важливим компонентом моральності поведінки індивіда. Високий рівень «Соціального Я» свідчить про те, що людина легко йде на соціальні контакти, готова до співробітництва, але яка, при цьому, є носієм деяких агресивних рис (тобто здатна за себе постояти), а також наділена практичною кмітливістю (табл. 3).

Методика діагностики самооцінки, як не парадоксально, але людина така, як вона себе представляє, відчуває і створює. На основі існуючої самооцінки людина щоденно робить вибір як себе вести, самооцінка забезпечує відносну стабільність особистості і може бути поштовхом до розвитку особистості. Вірна самооцінка підтримує гідність людини і дає їй моральне задоволення. Адекватне або неадекватне ставлення до себе веде або до гармонійності духу, що забезпечує розумну впевненість в собі, або до постійного внутрішнього або міжособистісного конфлікту.

Таблиця 4 - Методика діагностики самооцінки.

Рівень	Високий	Середній	Низький
Студенти психологи	27%	40%	33%
Студенти економісти	13%	33%	54%

Середній бал за цією методикою, у студентів – психологів, складає 54.5 (42%), такий результат може свідчити про невпевненість студентів в цей період часу, тому що у них складний період, пов'язаний з закінченням четвертого курсу, та написанням дипломної роботи, яка,

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

в свою чергу, є стресогенним фактором. Ще одним фактором, який впливає на впевненість студентів, може виступати неспокійне положення в Україні, тому що у деяких студентів у зоні АТО живуть близькі, родичі та знайомі.

Середній бал у студентів – економістів, в цій методиці, складає 67.5(52.7%). Це може свідчити про те, що вони пишуть дипломи, вони не впевнені в собі, та у завтрашньому дні, переживання заповняє їй думки. У багатьох із них, теж є родичі та друзі на території АТО, багатьох і батьки там живуть до сих пір (таблиця 4).

На нашу думку, у двох груп професіоналізація знаходиться на тому рівні, на якому і повинні знаходитись у студентів четвертого курсу. Молоді, перспективні студенти, які можуть добитись того що вони забажають.

Список літератури: 1. *Барбіна Є.* Гуманізація освіти. Навчально-методичний посібник. – Херсон, 2001. – 60 с. 2. *Дмитрієва М.С.* Управление учебным процессом в высшей школе./ Новосибирск: Новосибирский электротехнический институт, 1971- 180 с. 3. *Бочелюк В.Й.* Зарицька В.В. - Психологія- вступ до спеціальності / Психологія: вступ до спеціальності: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007 - 288 с. 4. Рефлексія // Психологія. Словарь. — М., 1990. — С.340-341. 5. *Панок В.Г.* Основні напрями професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі // Практична психологія та соціальна робота. — 2003. - № 4. - С. 14-16. 6. *Панок В. Г.* Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти) : метод. посібник / В. Г. Панок, В. Д. Острова ; Укр. наук.-метод. центр практичної психології і соціальної роботи МОН і АПН України. - К. : Освіта України, 2010. - 232 с.

А.І. Черкашин, Скіндер К.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛІГІВ

У даній статті розглядаються особливості професіоналізації студентів психологів та економістів четвертого курсу НТУ «ХП». Описуються результати первинного теоретичного огляду літератури. Розкривається питання становлення ціннісних орієнтацій та життєвих виборів особистості студента - одна із пріоритетних проблем у сучасних наукових пошуках.

Ключові слова: Професіоналізація, особистісне самовизначення, рефлексії, індивідуальність.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ ПСИХОЛОГОВ

В данной статье рассматриваются особенности профессионализации студентов психологов и экономистов четвертого курса НТУ «ХПИ». Описываются результаты первичного теоретического обзора литературы. Раскрываются вопросы становления ценностных ориентаций и жизненных выборов личности студента - одна из приоритетных проблем в современных научных поисках.

Ключевые слова: Профессионализация, личностное самоопределение, рефлексии, индивидуальность.

A.I. Cherkashyn, K.A. Skinder

FEATURES PROFESSIONALISATION STUDENTS PSYCHOHIV

This article features considered students professionalization of psychologists and economists fourth year NTU "KPI". It describes the initial results of the theoretical literature review. Expands the issue of formation of value orientations and life choices of student - one of the priority issues in modern scientific research.

Keywords: Professionalization, personal self-reflection, the personality.

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.09.2015